

DUPKA GYÖRGY

„ÉN ISTENEM, A KERESZTET VÁLLAINKRÓL VEDD LE!”

TRAGIKUS SORSÚ KÁRPÁTALJAI GULAG-ELÍTÉLTEK,
MÁRTÍROK PANTEONJA (ADATTÁRA), 1944–1970

XI. rész

„Igazán csak azok halnak meg, akiket elfelednek.”

14.3. KOLHOZELLENES LÁZADÁSOK ÉS LESZÁMOLÁSOK

A Kárpátalján bevezetett szovjet típusú kollektivizálás sztálini verziója egyértelműen a földművesek magántulajdonának felszámolása volt. A magántulajdonra épülő polgári társadalom szétverésének folyamatát nyomon követhetjük a 2014-ben ukrán nyelven nyilvánosságra került 495 levéltári iratot és dokumentumot tartalmazó gyűjtemény alapján, amely egyben az embertelen, totalitárius szovjet diktatúráról is hiteles képet tár elénk. A 800 oldalas, archív iratokkal, felvételekkel illusztrált vaskos kiadvány a Kárpáti Kiadó gondozásában 2014-ben Ungváron jelent meg **Olekszij Korszun** összeállításában, az általa vezetett 13 tagú szerkesztőbizottságnak jelen sorok írója is tagja volt.¹

A belső-Ukrajnára jellemző tömeges kolhozellenes felkelés, lázadás Kárpátalján nem volt általános, azonban néhány magyar-, ruszin/ukrán- és románlakta településen a kollektivizálást elutasító csoportos és egyéni megmozdulásról olvashatunk a fentebb említett dokumentumgyűjteményben.

¹ Kollektivizacija v zakarpattji: politicsni ta adminisztrativnyi zahodi primuszovoho vplivu na szeljan. 1944-1955. Zbirnik arhivnih dukumentiv i materialjiv. (Kollektivizálás Kárpátalján: erőszakos politikai és adminisztratív nyomásgyakorlás a földművesekre. 1944–1955. Uporjadnik / Szerkesztette – O. M. KORSZUN. Redakcijna kolegija (...) I. I. KACSUR (golova redkolegijii). B. O. GVARGYONOV, J. J. DUPKA, Z. M. KIZMAN, O. M. KORSZUN (kerivnyik naukovo-redakcijnij grupi / a tudományos szerkesztőbizottság vezetője), I. J. KORSINSZKIJ, M. V. MARKANICS, M. V. OLASIN, O. M. RISKÓ, J. V. TURJANICA, A. M. FUCHS, I. M. CSAVARGA, SZ. V. SALDA. Uzsgorod, Vszeukrajinszke Derzsávne Vidavnictvo „Kárpáti”, 2014. A továbbiakban KORSZUN 2014: ...

Kollektivizálás Kárpátalján: erőszakos politikai és adminisztratív nyomásgyakorlás a földművesekre. 1944–1955 című levéltári gyűjtemény borítója.

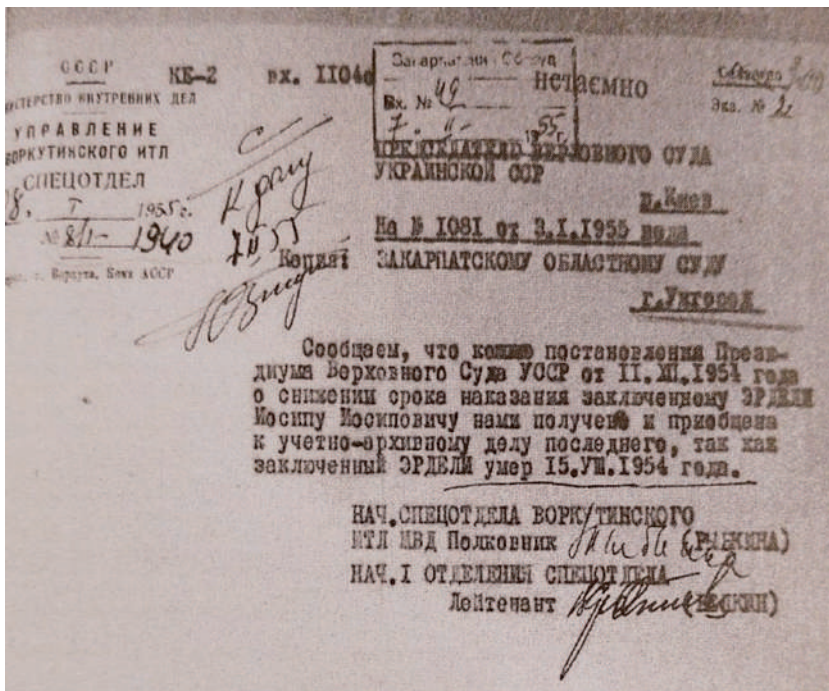
A kárpátaljai magyar, román, ruszin földtulajdonosok számára is a „világ végét” jelentette a magántulajdon felszámolása. Nem csoda, hogy egyes településeken felkeléseket, lincseléseket és az ellenállás számtalan formáját váltotta ki. **Miscsenko Sz. O.** ungvári szovjet történész „*a dolgozó parasztság ellenségeinek*”, kuláknak, ukrán burzsoá-nacionalistáknak nyilvánítja a vagyonukért foggal-körömmel harcoló gazdálkodókat, akik szerinte „*minden módon akadályozni igyekeztek a kollektivizálást: felforgató munkát, ellenséges rágalom-agitációt folytattak, közösségi épületeket és kolhozista gazdaságokat gyűjtöttek fel, terrorcselekményeket követtek el a párt- és a tanácsi funkcionáriusok, a kolhozi aktivisták ellen. (...) A nép ellenségeinek ezek az akciói azonban nem tudták megállítani a növekvő kolhozmozgalmat.*”²

Levéltári anyagokkal igazolható, hogy a kárpátaljai megyei pártbizottság, utasítására az NKVD kárpátaljai vezetői a belügyi szervekkel közreműködve könyörtelenül és brutálisan elnyomták a helyi megmozdulásokat.

Az eddigi levéltári kutatások szerint 1947 közepétől 1951 decemberéig a szovjet pártállam nevében az NKVD-KGB-MVD kárpátaljai nyomozó

² MISCSENKO O. SZ.: *A mezőgazdaság fellendülése.* In: *A boldogság felé.* i. m. 1975., 225. p.

osztályai **896 nyomozati anyagot** tartalmazó dossziét állítottak össze a kolhozellenes csoportosulásokról, személyekről az úgynevezett „helyi szovjet partizánok” közreműködésével, akik a letartóztatásokban, a keresett személyek felkutatásában vállaltak kulcsszerepet. Ezek alapján a Kárpátaljai Területi Bíróság és a haditörvényszék, a „Trojka” könyörtelen vérbírói – az ügyészség felterjesztésében – **983 főt koncepció perben** ártatlanul ítélték el egyenként hat hónaptól 25 évig terjedő szabadságvesztésre, GULAG-kényszermunkára az USZSZK BTK hírhedt 58., 58-1., 58-2. számú, úgynevezett „kulák” paragrafusai alapján. A kolhozellenesség egyet jelentett a szovjetellenességgel. A kihallgató tisztek testi fenyítést, kínzást is alkalmazva, a letartóztatott áldozatra rá tudták bizonyítani a mondvacsinált „politikai banditizmus”, „burzsoa nacionalizmus”, „a párt és a nép ellensége” stb. vádakát.

Erdélyi Józsefet (1901, Tiszabökény) 1949-ben ítélték el 25 évre, 1954-ben 10 évre mérsékeltek büntetését. Szabadulására nem került sor, a vorkutai kényszermunkatáborban 1954. augusztus 15-én hunyt el.

Forrás: Korszun, 2014. 714.

Az alábbiakban több mint 190 elítélt gazdálkodó, földműves és kulák adattárát közöljük, akiknek a nagy többsége kétszer is megjárta Sztálin GUPVI- és GULAG-lágereit, azonban közülük másodjára számosan a távoli Szibériában lelték halálukat:

ANDOR János (1905) magyar, Gut, 1948-ban elítélték 10 évre.

ÁDÁM András (1905) magyar, Salánk, elítélték 25 évre.

ANTAL Pál (1895) magyar, Rafajnaújfalu, 1949-ben elítélték 10 évre.

ARANYOS András (1898) Mátyfalva, a kulák üldözés áldozata.

BABJÁK István Vorkuta 7-es sz. kényszermunkatáborában sínylődött.

BABJÁK János (1909) magyar, Makkosjánosi, 1948-ban elítélték 10 évre.

BABJÁK János J. (1898) magyar, Makkosjánosi, 1948-ban elítélték 5 évre.

BACSI József (1915) magyar, Visk, 1946-ban elítélték 5 évre.

BAKI Sándor kárpátaljai magyar, az intai kényszermunkatáborban sínylődött.

BALLA Géza (1912) magyar, Beregrákos, 1947-ben elítélték 5 évre.

BALLA Imre (1903) magyar, Dercen, 1947-ben elítélték 8 évre.

BALLA Pál (1913) magyar, Dercen, 1947-ben elítélték 5 évre.

BALOG Kálmán (1877) magyar, Eszeny, 1948-ban elítélték 10 évre.

BALOG László (1904) ruszin, Nagylucska, 1945-ben elítélték 10 évre.

BALOGH Tibor (1931) magyar, Halábor, 1951-ben elítélték 10 évre.

BÁNYÁSZ Elemér, magyar, Técső, Vorkután a 7-es sz. lágerben sínylődött.

BARTHA Sándor (1906) magyar, Szernye, 1945-ben elítélték 8 évre.

BELLA János (1929) ruszin, Kovászó, 1948-ban elítélték 10 hónapra.

BERKI Péter (1896) magyar, Mezővári, 1949-ben elítélték 10 évre.

BERNÁT Gyula (1907) magyar, Hosszúmező, 1946-ban elítélték 7 évre.

BIRÓ István (1884) magyar, Técső, 1946-ban elítélték 10 évre.

BÓCSÁR Emil (1902) magyar, Beregszász, 1947-ben elítélték 25 évre.

BÖKÉNYI Bálint, magyar, Técső, 1952-ben elítélték 10 évre.

BUBRJÁK János (1910) ruszin, Dunkófalva, 1949-ben elítélték 10 évre.

CZIFP János (1921) német, Pósháza, 1945-ben elítélték 8 évre.

CSETE Gyula (1901) magyar, Beregújfalu, 1949-ben elítélték 10 évre.

CSUCSVÁR János (1909) német, Zsófiafalva, 1948-ban elítélték 5 évre.

DANKÁNICS István (1882) magyar, Tiszaújhely, 1946-ban elítélték 3 évre.

DEMETER Zoltán (1925) magyar, Rafajnaújfalu, 1946-ban elítélték 5 évre.

DEMLING Mihály (1916) német, Pósháza, 1946-ban elítélték 10 évre.

DICSŐ Géza (1900) magyar, Csetfalva, 1948-ban elítélték 10 évre.

DIMELCS György (1914) magyar, Csetfalva, 1948-ban elítélték 10 évre.

DOKTOR Sándor (1903) magyar, Beregrákos, 1947-ben elítélték 5 évre.
DOLINSZKI József (1929) ruszin, Beregrákos, 1952-ben elítélték 25 évre.
DRASKÓCI József (1901) magyar, Fancsika, 1948-ban elítélték 3 évre.
DUNAVÖLGYI Imre (1914) magyar, Ungvár, 1945-ben elítélték 8 évre.
DUPKA György id. (1927) magyar, Tiszabökény, 1945-ben elítélték 6 évre.
EKENBERGER János (1908) német, Bárdháza, 1946-ban elítélték 6 évre.
ERDÉLYI József (1901) magyar, Tiszabökény, a 25. évet 1954-ben 10 évre mérsékelték.
ERDŐ Lajos (1894) magyar, Técső, 1946-ban elítélték 10 évre.
FANCSIK Elemér (1905) magyar, Nagyberég, 1947-ben elítélték 7 évre.
FANCSIK Tihamér (1909) magyar, Nagyberég, 1946-ban elítélték 7 évre.
FEN Ádám (1904) német, Schönborn, 1947-ben elítélték 6 évre.
FEN János (1904) német, Schönborn, 1947-ben elítélték 10 évre.
FISTER/Pfister János (1881) német, Nyírhalma, 1946-ban elítélték 5 évre.
FOGEL József (1889) német, Pósa háza, 1945-ben elítélték 8 évre.
FOGEL József János (1900) német, Pósa háza, 1945-ben elítélték 5 évre.
FOGEL Mihály (1918) német, Pósa háza, 1946-ban elítélték 10 évre.
FOGEL Pál (1908) német, 1945-ben elítélték 15 évre.
FÜZESI Károly (1895) magyar, Mezőkaszony, 1945-ben elítélték 3 évre.
GAJDOS Ferenc, Nagybéga ny, 1947–48-ban Medvezsegor szkban sín y lődött.
GALAMBOS Péter (1896) magyar, Tizsalamon, 1945-ben elítélték 2 évre.
GÁCSI Ernő (1928) magyar, Beregszász, 1945-ben elítélték 1 évre.
GEBRIÁN György, Tiha, 1945-ben elítélték 25 évre.
GERZSENYI Sándor (1899) magyar, Mezővári, 1948-ban elítélték 10 évre.
GESZTI József (1920) magyar, Szürte, 1945-ben elítélték 5 évre.
GÉCZY Sámuel (1899) magyar, Beregrákos, 1950-ben elítélték 25 évre.
GÉRESI Ferenc (1891) magyar, Eszeny, 1946-ban elítélték 10 évre.
GÉRUS István (1903) magyar, Nagyszőlős, 1946-ban elítélték 8 évre.
GLAZ György (1912) német, Pósa háza, 1945-ben elítélték 15 évre.
GLAZ Mihály (1901) német, Pósa háza, 1945-ben elítélték 5 évre.
GOMBA István (1894) magyar, Beregszász, 1949-ben elítélték 10 évre.
GUTLEIBET Konstantin (1897) magyar, Hudlovo, 1946-ban elítélték 10 évre.
HARTAUER Emil (1926) német, Szolyva, 1945-ben elítélték 5 évre.
HECZEL István (1905) magyar, Visk, 1946-ban elítélték 10 évre.
HECZEL Lajos (1896) magyar, Visk, 1946-ban elítélték 5 évre.
HEGEDÜS József (1904) magyar, Rafajna új falu, 1947-ben elítélték 10 évre.
HEGEDÜS József M. (1903) magyar, Hosszúmező, 1947-ben elítélték 10 évre.

HEGEDŰS Sándor (1904) magyar, Bene, 1950-ben elítélték 25 évre.
HIDI József (1896) magyar, Nagydobrony, 1946-ban elítélték 7 évre.
HIDI József (1908) magyar, Nagydobrony, 1948-ban elítélték 5 évre.
HIDI Sándor (1894) magyar, Nagydobrony, 1946-ban elítélték 4 évre.
HORVÁTH Miklós (1904) magyar, Csetfalva, 1950-ben elítélték 10 évre.
HUDÁK Béla (1904) szlovák, Botfalva, 1948-ban elítélték 6 évre.
IDER József (1909) német, Barbovo, 1945-ben elítélték 5 évre.
IGNOJ Pál (1894) magyar, Járok, 1945-ben elítélték 5 évre.
IVÁN Károly (1912) magyar, Beregszász, 1949-ben elítélték 10 évre.
IZSÁK Ferenc (1902) magyar, Rafajnaújfalú, 1949-ben elítélték 10 évre.
JANKOVICS Gyula (1899), magyar, Palágykomoróc, 1949-ben elítélték 10 évre.
JUHÁSZ Gyula (1913) magyar, Kistrát, 1949-ben elítélték 10 évre.
K. L. magyar, Feketeardó, 1947-ben kuláklágerben sínylődött.
KACSUR József (1885) ruszin, Alsósztatina, 1945-ben elítélték 3 évre.
KACSUROVSZKI Dmitro (1890) ruszin, Ódavidháza, 1945-ben elítélték 10 évre.
KACSUROVSZKI Ivan (1924) ruszin, Ódavidháza, 1945-ben elítélték 20 évre.
KALINICS József (1925) ruszin, Bene, 1948-ban elítélték 10 évre.
KAMPIJ János (1897) ruszin, Handerovica, 1945-ben elítélték 2 évre.
KALNIK László (1925) magyar, Borzsova, 1948-ban elítélték 8 évre.
KÁDAS Károly (1908) magyar, Rahó, 1950-ben elítélték 25 évre.
KÁSA Mátyás (1912) magyar, Császlóc, 1946-ban elítélték 15 évre.
KELNIK László (1925) magyar, Borzsova, 1948-ban elítélték 11 évre.
KENÉZ Bálint (1923) magyar, Salánk, 1948-ban elítélték 4 évre.
KÉKES János (1905) magyar, Aklihegy, kulákként sínylődött a Gulágon.
KISS Mihály (1912) ruszin, Onok, 1946-ban elítélték 6 évre.
KIKER György (1919) német, Póсахáza, 1946-ban elítélték 10 évre.
KIZMAN József (1903) német, Póсахáza, 1945-ben elítélték 5 évre.
KIZMAN Mihály (1894) német, Póсахáza, 1945-ben elítélték 8 évre.
KOCÁN Gyula (1908) magyar, Balazsér, 1949-ben elítélték 10 évre.
KOC SIS Bertalan (1901) magyar, Beregrákos, 1949-ben elítélték 25 évre.
KOHÁN Mihály (1922) magyar, Mezőkaszony, 1951-ben a Gulágon sínylődött.
KORDIK Lajos (1893) cseh, Ungvár, 1946-ban elítélték 10 évre.
KOVÁCS Dezső (1893) magyar, Nagyberég, 1948-ban elítélték 10 évre.
KOVÁCS Gábor (1894) magyar, Nagymuzsaly, 1948-ban elítélték 10 évre.
KOVÁCS Gusztáv (1902) magyar, Nagymuzsaly, 1948-ban elítélték 10 évre.
KOVÁCS József (1890) magyar, Nagyberég, 1949-ben elítélték 10 évre.
KOVÁCS Sándor (1907) magyar, Tekeháza, 1946-ban elítélték 10 évre.

KRAJCS András (1909) német, Barbovo, 1947-ben elítélték 2 évre.
LÁRJ Mihály, ruszin, Ötvösfalva, 1947-ben elítélték 10 évre.
LŐDÁR Mihály, ruszin, Kiscsongova, 1945-ben elítélték 10 évre.
LŐRINCZ Béla (1905) magyar, Csetfalva, 1945-ben elítélték 1 évre.
MAGYAR János (1913) német, Beregszentmiklós, 1945-ben elítélték 20 évre.
MANDRIK Gyula, magyar, Visk, 1945-ben elítélték 25 évre.
MARKOVICS Bertalan (1907) magyar, Koncháza, 1946-ban elítélték 3 évre.
MARKÓ János (1907) német, Beregszentmiklós, 1945-ben elítélték 20 évre.
MAURER János (1897) német, Lalovo, 1946-ban elítélték 5 évre.
MAUERSTEDTER Géza (1922) magyar, Nagybocksó, 1946-ban elítélték 4 évre.
MESTER Bálint (1887) magyar, Nagyberég, 1951-ben elítélték 10 évre.
METTÓ Ferenc (1927) német, Bárdháza, 1949-ben elítélték 25 évre.
MILESOVSZKI János (1905) német, Zaluzsja, 1945-ben elítélték 20 évre.
MILIKA János (1884–1948) német, a koncepciós perek áldozata.
MOLNÁR András (1880) magyar, Beregújfalú, 1949-ben elítélték 10 évre.
MOLNÁR György (1914) magyar, Beregrákos, 1947-ben elítélték 5 évre.
MOLNÁR István (1913) magyar, Volóc, 1948-ban elítélték 25 évre.
MOLNÁR János (1897) magyar, Bakos, 1948-ban elítélték 10 évre.
MOLNÁR Mátyás (1921) magyar, Beregrákos, 1947-ben elítélték 5 évre.
MUNKÁCSI Gyula (1906) magyar, Kerekhegy, 1946-ban elítélték 10 évre.
MÜLLER Mihály (1902) német, Nyírhalom, 1946-ban elítélték 3 évre.
NAGY Ferenc (1890) magyar, Mezővári, 1948-ban elítélték 10 évre.
NAGY Bálint (1900) magyar, Feketepatak, 1949-ben elítélték 10 évre.
NAGY Béla (1903) magyar, Nagyberég, 1949-ben elítélték 10 évre.
NAGY József (1898) magyar, Nagyberezna, 1948-ban elítélték 10 évre.
NAGY Lajos (1888) magyar, Nagypalád, 1946-ban elítélték 10 évre.
NAGY Lajos S. (1899) magyar, Beregsom, 1945-ben elítélték 5 évre.
NAGY Pál (1892) magyar, Nagymuzsaly, 1949-ben elítélték 10 évre.
PAFKÓ Ludwig (1914) német, Szerednye, 1947-ben elítélték 10 évre.
PAPP János (1892) magyar, Verbóc, 1945-ben elítélték 10 évre.
PAPP Vilmos (1917) magyar, Verbóc, 1947-ben elítélték 10 évre.
PASZKA József (1925) magyar, Balazsér, 1948-ban elítélték 10 évre.
PERECSEI Bertalan (1912) magyar, Szerednye, 1946-ban elítélték 10 évre.
PETRICSKA Iván, ruszin, Hidegpatak, Gulág-rabságban Szibériában sýnylödött.
PÉK Béla (1911) magyar, Antalóc, 1946-ban elítélték 6 évre.
PÉK József (1903) magyar, Antalóc, 1946-ban elítélték 10 évre.
PETRÁS István (1929) magyar, Jánosi, 1948-ban elítélték 10 évre.

PETERLIK Luzan (1893) német, Puznyakivci, 1945-ben elítélték 15 évre.
 PETRICS József (1890) magyar, Técső, 1946-ban elítélték 10 évre.
 PFEIFER György (1903) német, Beregleányfalva, 1945-ben elítélték 15 évre.
 POPOVICS Mihály (1925) magyar, Nyíresújfalú, 1950-ben elítélték 15 évre.
 RAKÁCS Ödön, magyar, Makkosjánosi, politikai elítélt volt.
 RÁCZ Gábor, dr. (1904) magyar, Beregszász, ügyvéd. 1945-ben kulákklistára került.
 RÉTI József (1920) magyar, Fancsika, 1946-ban elítélték 7 évre.
 ROSTER János (1921) német, Barbovo, 1945-ben elítélték 20 évre.
 SACHER-SCHÖNBORN (DITFURTH) Luisella (1888) német, Berezneki, 1949-ben elítélték 10 évre.
 SAILER Antal (1919) német, Kucsava, 1949-ben elítélték 25 évre.
 SAILER Mátyás (1925) német, Póсахáza, 1945-ben elítélték 25 évre.
 SALÁNKI Pál (1921) magyar, Tiszaújhely, 1948-ban elítélték 10 évre.
 SEILER Mátyás (1925) német, Pósafalva, 1945-ben elítélték 10 évre.
 SNEIDER Mihály (1899) magyar, Fancsika, 1946-ban elítélték 10 évre.
 SRAML József (1891) német, Kucsava, 1945-ben elítélték 6 hónapra.
 STÓK Lajos (1899–1953) magyar, Visk, 1945-ben elítélték 5 évre.
 SUBINEC Ferenc (1918) ruszin, Szinyicsevo, 1945. november 16-án kivégezték.
 SUTA János (1924) magyar, Borzsava, 1948-ban elítélték 10 évre.
 SZABÓ Miklós (1922) magyar, Póсахáza, 1945-ben elítélték 8 évre.
 SZATMÁRI Endre (1923) magyar, Csonkapapi, 1950-ben elítélték 5 évre.
 SZÁDVÁRI György (1895) ruszin, Alsókerepec, 1946-ban elítélték 10 évre.
 SZIGETKÖZI Flórián (1911) magyar, Mezőkaszony, 1950-ben elítélték 25 évre.
 SZOBOSZLAI Károly (1914) magyar, Badaló, 1945-ben elítélték Gulágrabságra.
 SZVERENYÁK Péter (1915) magyar, Tiszabökény, 1945-ben elítélték 10 évre.
 TADLER József (1910) német, Barbovo, 1945-ben elítélték 10 évre.
 TADLER Márton (1889) német, Barbovo, 1945-ben elítélték 5 évre.
 TAJPSZ Pál (1888) német, Klucsarki, 1946-ban elítélték 6 évre.
 TAR Ignác (1885) magyar, Szernye, 1950-ben elítélték 25 évre.
 TAR Sándor (1920) magyar, Beregrákos, 1948-ban elítélték 10 évre.
 TAR Tamás (1910) magyar, Szernye, 1945-ben elítélték 10 évre.
 TAR Zsigmond (1894) magyar, Muzsaly, 1948-ban elítélték 10 évre.
 TÁRKÁNYI Demeter (1922) magyar, Veléte, 1949-ben elítélték.
 TELINGER Gregor (1888) német, Nyírhalom, 1946-ban elítélték 5 évre.
 TELINGER János (1923) német, Schönborn, 1947-ben elítélték 7 évre.
 TICSKA Katalin (1899) német, Bukovec, 1949-ben elítélték 10 évre.
 TIHOR Bertalan (1899) magyar, Beregújfalú, 1949-ben elítélték 25 évre.

TOLDY Gábor (1908) magyar, Tiszabökény, 1954-ben elítélték 10 évre.
 TORMA Dezső (1913) magyar, Csongor, 1946-ban elítélték 10 évre.
 TÓTH Ferenc (1894) magyar, Szürte, 1945-ben elítélték 4 évre.
 TÓTH József (1896) magyar, Rafajnaújfalu, 1948-ban elítélték 5 évre.
 TÓTH József K. (1910) magyar, Beregszász, 1945-ben elítélték 3 évre.
 TÓTH Kálmán (1902) magyar, Beregújfalu, 1949-ben elítélték 25 évre.
 TÓTH Sándor (1897) magyar, Muzsaly, 1946-ban elítélték 7 évre.
 TÓTH Zoltán (1925) magyar, Szürte, 1945-ben elítélték 3 évre.
 TOMCSÁNYI Béla (1888) szlovák, Ungvár, 1945-ben elítélték 8 évre.
 TRIL Imre (1903) magyar, Sárosoroszi, 1946-ban elítélték 7 évre.
 VALKÓCZY Bálint (1902) magyar, Nagybereg, 1949-ben elítélték 25 évre.
 VASS István (1895) magyar, Mezővári, 1949-ben elítélték 10 évre.
 VÁRADI László (1905) magyar, Mezőkaszony, 1946-ban elítélték 10 évre.
 ZIEMBA Béla (1910) magyar, Mezőkaszony, 1948-ban elítélték 10 évre.

СССР
 МИНИСТЕРСТВО
 ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
 ПРИ УТЕРЕ НЕ ВОЗМОЖНОСТЬ
 ВИДОМ НА ЖИТЕЛСТВО НЕ СЛУЖИТ.
 8-АА
 СЕРИЯ № Е 0037264
 Сделана гражданину (на) Янковics Gyula
 -1899 года рождения, уроженцу (хе) Радва, Чехословакия, Чехословакия
 гражданство (подданство) СССР национальность чехословац
 осужденному (ов) Нареченный к Уголовному
Земельный закон
 с 23. июня 1949 г. по ст.ст. 58.1, 125.1, 154 УК УССР
 к лишению свободы на 10 лет с поражения в правах на
 1 года, имеющему (ей) в прошлые судимости не
 в том, что он (она) отбыл(а) наказание в местах заключения
 МВД по 13 июня 1952 г. и по ст. 3 Указа
 № 13/006 СССР от 27.11.53 г.
 С применением ст. 125.1 УК УССР и по ст. 125.1
 Освобожден (на) 15. VII 1953 г. и следует в районном
 месту жительства Янковics Gyula
 С.П. Работник
 до ст. 125.1 УК УССР
 Печать
 Печать

A kulákként elítélt palágykomróci **Jankovics Gyula** (1899) szabadulólevele.
 1949. június 23-án elítélték 10 évre, 1953. július 15-én szabadult. 1993.
 május 31-én rehabilitálták.

Forrás: Korszun, 2014.709.

Számos levéltári irat szerint a hatalom pártapparátusának vezetői könnyörtelenül véghez vitték a mezőgazdaság szovjet mintára történő átalakítását. A KGB védő árnyékában a kollektív gazdaság „hittérítői”, kommunista kezdeményező csoportok lepték el a falvakat.³

A Munkácshoz csatolt Oroszvégen a bolgár kertészeket a már 1946-ban létrejött Dimitrov Kolhozba kényszerítették.

Munkácson a kis- és középvállalkozókat sem kímélték, aki nem lett a városi pártszervezet tagja, azokat a vállalkozókat, mestereket kuláknak minősítették, keményen megadóztatták, tönkretették, kisémmizték. Például földönfutóvá tették a munkácsi **Csoknádi Gyula** bútorgyárost is, aki a Latorca-parti városban még

Csoknádi Gyula (1910) munkácsi lakos, nagy tudású műbútorasztalos, gyáros. A munkácsi városi végrehajtóbizottság 1955. szeptember 5-én keltezett határozatával kuláknak minősítette, habár mindössze 20 ár földdel, és egy felszerelt asztalosműhellyel rendelkezett. A felvételen a későbbiekben meghurcolt Csoknádi Gyula feleségével és kisfiával látható.

Forrás: Korszun, 2014.731.

³ KTAL / DAZO. Fond, P-1723. – op. 2. – Szpravi: 37, 50, 66, 71, 72, 75, 80.

1944. január folyamán megalapította a síléc- és bútorgyárat. A szovjethatalom első éveiben termékeivel (katonai síléc, lőszerládák stb.) ellátta a szovjet hadsereget. A kezdeti sikereit a helyi pártvezetők rossz néven vették, ezért egy éjszaka folyamán ismeretlen helyre deportálták családjával együtt. Mivel a munkások kiálltak érte, nélküle nem folytatták a termelést, így visszahozták, engedélyezték a meghurcolt gyárigazgató további tevékenységét. Felszólították, hogy lépjen be a kommunista pártba, mivel ennek a kérésnek nem tett eleget, szabályszerűen kisémmizték, kirúgták a gyárból. Családjával nagyanyja egyszobás házába költözött, és mint magánvállalkozó folytatta a bútorasztalos munkát, az aranykezü mesterhez sorban álltak a megrendelők. 1955-ben a munkácsi városi végrehajtó bizottság kuláklistára tette, egyre nagyobb adóval sújtotta Csoknádi Gyula műbútorasztalos magánvállalkozását, 1971-ig talpon tudott maradni, aztán egy autóbaleset következtében munkaképtelenné vált, ráadásul nyugdíj nélkül maradt, a munkácsi sílécgyár legendás alapítója mélyszegénységben hunyt el.

A magyarok telepedéseken az első, Hruscsov nevét viselő kolhoz 1946-ban az ungvári járási Eszenyben alakították, miután letörték a helyi ellenállást. A közösségből már 1945 második felétől kiszűrték a másként gondolkodó falusi értelmiség, a gazdálkodók képviselőit. Például **Péter Sándor** (1890) tanítót a Rendkívüli Bíróság Ungváron 1945. október 23-án 8 évi szabadságvesztésre ítélte.⁴ Erre a sorsra jutott az eszenyi 55 éves **Balogh Sándor**⁵ (1891–1948.02.25.) református lelkész is, akit 1946. október 16-án „szovjetellenes propagandatevékenység” vádjával GULAG-rabságra ítélték el. Az Urálon túli Csez településen fagyhalál áldozata lett. Az eszenyi földműves **Géresi Ferencet**⁶ 1946. április 10-én, **Balogh Kálmán**⁷ (1877) gazdálkodót 1948. június 24-én 10 évi szabadságvesztésre ítélték. 1957. április 26-án **Hadar Tibort**⁸ (1922), a Hruscsov Kolhoz tagját 3 évi szabadságvesztéssel sújtották. Valamennyiüket 1991-ben rehabilitálták.

Kirívó esetnek számít a técsői járási, románok lakta Alsóapsán (Gyibrova) kitört kolhozellenes lázadás⁹, ahol már a kollektivizálás előtt letartóztatások folytak. Mások mellett **Bihari Miklós** (1904) köztisztviselőként álló közjegyzőt az MVSZ Határőr Hadseregének Kárpátaljai Körzeti Hadbíróháza szovjetellenes agitáció vádjával 1946. július 19-én 10 évi szabadságvesztésre ítélte.

⁴ RIZO, I. 2003. 551.

⁵ RIZO, I. 2003. 169–170.

⁶ RIZO, I. 2003. 261

⁷ RIZO, I. 2003. 169.

⁸ RIZO, I. 2003. 244

⁹ Isztorija miszt i szil URSZR. Zakarpatszka oblaszty. K., 1969.834.

1955-ben rehabilitálták.¹⁰ A kommunista propagandisták által felbőszített gazdák 1947 augusztusában a más vidékről „nyakukra ültetett” **I. I. Csernicso** kolhozelnököt meggyilkolták. A kollektivizálástól elzárkózó 85 gazdát kuláklisra tettek, a hangadókat elítélték, Szibériába küldték. Nagy visszhangot váltott ki a helyi lakosok körében **Pop Simon Dániel** (Leordina, Románia, 1917.02.08. – Aknaszlatina, 1992.09.26.), Alsóapsa (Gyibrova) görögkatolikus parochusának meghurcoltatása, akit 1947-ben „kolhoz elleni lázadás” okán is letartóztattak és 25 évi GULAG-rabságra ítélték. 1956-ban tért haza. A KGB operatív tisztjei alsóapsai oltártestvérére, **Zavagyák László** (1911) ruszin/ukrán *O.S.B.M.* görögkatolikus parochusra is lecsaptak. A Kárpátaljai Területi Bíróság 1950. augusztus 26-án 25 évre ítélte. Az USZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége, felülbírálv a korábbi ítéletet, 1956. február 3-án 10 évi szabadságvesztésre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták.¹¹

Keményen bántak el a lázadókkal 1948. október 9–15. között a técsői járási, ruszinok lakta Uglyán (Uhlja), ahol 13 lakost (főleg nőket) 2-től 25 évig

Az 1948–1955 között megjelent újságok Kárpátalján.

Forrás: Korszun, 2014.736.

¹⁰ RIZO, I. 2003. 188.

¹¹ RIZO, I. 2003. 335.

terjedő szabadságvesztésre ítélték. A későbbiekben a KGB szigorú ellenőrei szovjetellenességért tartóztatták le **Orosz Vaszilt** (1901), a Técsői járási Uglya pravoszláv pópáját, 1952-ben 25 évre elítélték, azonban kiszabott büntetését 1955-ben 5 évre módosították.

1947 folyamán a Kárpátaljai Területi Bíróság gözerővel működött, 101 akta alapján 123 kárpátaljai embert ítélték el.

Az 1948–1955 között Kárpátalján a kuláknak minősített gazdálkodók, kisvállalkozók ellen a hatalmat kiszolgáló ukrán, orosz és magyar nyelven megjelenő kommunista sajtókiadványok is brutális lejárato rágalomhadjáratot indítottak, a lakosság körében a munkások, kolhoztagok és a kulákok között feszültséget, gyűlöletet szítottak, miközben a mindenható sztálinistákat égig magasztalták.

1947–1949 között a munkácsi járási ukrán/ruszinlakta Nagylucskán több ízben jegyezték fel zavargásokat. Ezek közül kiemelkedik egy 1949. április 1-jei esemény, amikor közel ezren tagadták meg a tavaszi vetési munkálatok elvégzését.¹² A felbújtókat a hatalom éber őrei a közösségből egyenként emelték ki, és szovjetellenes propaganda vádjával rács mögé juttatták őket. A gazdaságból kizárt, kulákszervezőnek minősített **Popovics János/Iván** földművest 7 évi, **Balog Iván/János** társát 4 évi szabadságvesztésre a távoli Szibériába küldték. Az utóbbinak a rokonát, **Balog Vaszil/László**¹³ (1904) gazdálkodót Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. október 24-én 10 évi szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták.

Nagylucskán a ruszin/ukrán és a magyar lakosság körében tisztogatást folytattak az állambiztonsági szervek egységei. Többek között a 4. Ukrán Front Hadbírósa **Januta Petro/Péter**¹⁴ (1912) ruszin/ukrán tanítót 1945. január 19-én halálra ítélte. 1945. január 21-én kivégezték. A magyar származású **Spisák János**¹⁵ (1904) gépkocsivezetőt 1944. december 15-én 20 évi, **Varga György**¹⁶ középiskolai diákot 25 évi szabadságvesztésre ítélték. Magyarországi rabtársai Karaganda lágereiben találkoztak vele. További sorsa ismeretlen.

Az ungvári járási Alsószlatinán (Nyizsne Szolotvino) **Kacsur József/Joszif**¹⁷ (1885) ruszin/ukrán földművest mint kulákot az NKVD tartóztatta le. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 3 évi szabadságvesztésre ítélte el 1945. április 13-án.

¹² Lásd az adatok eredeti forrásahelye: Kárpátaljai Területi Állami Levéltár: KTAL. fond. P-179. opisz. 10. szprava. 150. old. 8.

¹³ RIZO, I. 2003. 169.

¹⁴ RIZO, I. 2003. 782.

¹⁵ RIZO, I. 2003. 763.

¹⁶ Rózsa János 2000. 395.

¹⁷ RIZO, I. 2003. 363.

Árokon (Járok) a népellenesség listájára került **Ignoj Pál** (1894) tisztviselőt 1945. április 10-én ítélte el Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága.

A Perecsenyi járási Bercsényifalván (Dubrincis) a szórványmagyarság képviselői közül **Haga István**¹⁸ (1902) magyar származású erdészt és **Rácz Zoltán**¹⁹ (1908) magyar tisztviselőt 10 évi, **Szarvas Géza**²⁰ (1909) magyar szabót 3 évi szabadságvesztésre ítélték.

A kuláknak minősített gazdálkodókkal szemben szigorú adóprést eszközöltek. Például **Katkó György** szürtei gazdálkodónak az volt a bűne, hogy szántóföldjének egy részét veje, **Balogh György** nevére írta, aki külön családnak számított. Azzal is megvádolták, hogy 1947-ben, 1948-ban és 1949-ben a gazdaságára kivetett adó törlesztésével elmaradt, a meghatározott mennyiségű burgonyát és húst az állami készletező hivatalnak több hónapos késéssel tudta leszállítani. A késlekedést szovjetellenes cselekedetnek minősítették, ezért 1952. január 22-én elítélték 7 évre. 1990-ben rehabilitálták.

Katkó György Ferenc (1890.01.21.–1967.01.31.) a szovjet táborok egykori túlélője, és felesége, Katkóné Tóth Mária (1896–1972), a szürtei Népek Barát-sága Kolhozba kényszerített egykori gazdálkodók. Forrás: Korszun, 2014. 726.

¹⁸ RIZO, I. 2003. 271.

¹⁹ RIZO, I. 2003. 596.

²⁰ RIZO, I. 2003. 627.

Az Ung-, Bereg- és Ugocsa-vidéki településeken a szovjethatalmat és a kollektivizálást elutasító lázadók mezőgazdasági felszereléseket, gépeket rongáltak, felgyújtották a termést, a kolhozi épületeket.²¹ Az elkeseredett földművesek ellenállását szintén adminisztratív kényszerítő eszközökkel törték le. A kolhozellenes falusi lakosok közül több százan kerültek börtönbe, kényszermunkatáborba, így szabadultak meg a kollektivizálás ellenzőitől. 1951-ben több száz kárpátaljai kulák család, pontosabban 1950 fő a Krasznojarszki területre, a zord éghajlatú Vorkuta, Norilszk és Magadan térségébe történő örökös kitelepítését is tervbe vették, majd megvalósították.²²

A magyarlakta települések közül Nagydobronyhoz kötődött a legnagyobb zavargás, a több mint félezer kolhozrongáló megfélemezésére határőr egységeket is kivezényeltek. **Móricz Kálmán** helytörténész, aki egyben a falu szülőtte, *Nagydobrony* című monográfiájában hitelesen leírja a nagydobronyi kolhoz 1948 tavaszán végbement erőszakos megszervezését. Ekkor a nagydobronyiak többsége már az évi termést várta, amit a korábbi

Nagydobrony református temploma (1912), az üldözöttek is itt nyertek megnyugvást. A szerző gyűjtése.

²¹ Partarhiv Zakarpatszkago Obkomu KPU, fond. 1. opisz. 1-2, szprava. 120. old. 225, 226.

²² Csorna kniga. Zbirnik dokumentiv...379–381.

ígéretek szerint maguk arathattak volna le. Időközben azonban párthatározat született arról, hogy a termés a kolhozot illeti. Az aratókat katonák vették körül, és az ellenszegülőket a Kis temető utcában gyűjtötték össze. A hírre a falu lakossága összefogott, a központba vonult, de az ott összegyűlt fegyveres túlerő láttán meghátrált. A megmozdulásnak nem volt sem áldozata, sem sebesültje, azonban a hangadókat, köztük négy gazdát 10 és 25 évre elítélték, az ellenszegülőktől elvették mindenüket, a földparcellákat pedig kollektivizálták. 1946–1948-ban a Kárpátaljai Területi Bíróság által elítélt nagydobronyi földművesek: **Hidi József János**²³ (1896) 4 évi, **Hidi Sándor**²⁴ (1894) 4 évi szabadságvesztést kapott. A nagydobronyi **Hidi Józsefet** (1908) 1948-ban tartóztatták le. Ő is kuláklistára, majd a GULAG-lágerbe került. Törvénytelenül tíz évre ítélték. A 90-es években rehabilitálták.

A nyugati sajtó bolhából elefántot, azaz 20. századi legendát kreált a nagydobronyiak ellenállásából. Nyugat-Európa országaiban évtizedeken keresztül közszájon forgott az a legenda, miszerint 1944 őszén az előre-nyomuló szovjet hadsereg különös gáztettet vitt véghez: a lakosságot lemészárolta, a települést porig rombolta (egyesekek szerint napalmbombával). Ezt a rémtörténetet Magyarországon az elsők között az eszenyi származású **Balla Gyula** irodalomtörténész, a nyugati világban pedig **Skultéti Csaba** publicista cáfolta meg.²⁵

(Folytatjuk.)

²³RIZO, I. 2003. 266.

²⁴RIZO, I. 2003. 266.

²⁵BALLA GYULA: *Nagydobrony – egy falu, amely a térképen is megtalálható*. In: *Magyar-sághkutatás*. A Magyarsághkutató Csoport Évkönyve 1988. Bp., 1988., 299–312. old. Elektronikus változata: http://www.adatbank.transindex.ro/regio/html/alcim_pdf40.pdf

